

конвергенция (нано, био, ахборот ва когнитив технологияларнинг конвергенцияси), ишлаб чиқариш, робототехника ва бошқа ахборот технологиялари ва ахборот хавфсизлиги технологиялари кўшимчалардан кенг фойдаланишни ўз ичига олади.

Рақамли иқтисодиёт иқтисодиётнинг таркибий қисми бўлиб, унда субъектлар ва номоддий ишлаб чиқариш билимлари устунлик қилади ва бу, ўз навбатида, ахборот жамиятини белгилашда асосий кўрсаткич ҳисобланади.

Хулоса. Рақамлаштириш даражасини ошириш инсонларнинг ҳаёт сифатини яхшилашга ёрдам беради, хусусан:

янги бандлик имкониятлари, аҳолининг харид қобилиятининг ўсиши, таълимнинг мавжудлиги ва сифати, рақамли хизматларнинг қулайлиги ва малакали кадрлар учун иқтисодиётнинг жозибадорлиги.

Фойдаланилган адабиётлар рўйхати:

1. Тавасиев А.М. ва бошқалар. Банк иши. Менежмент ва технология. 2017.
2. Барберис Ж. Энг янги молиявий технологиялар бўйича қўлланма. 2017.

УДК 330

ИҚТИСОДИЁТНИ РАҚАМЛАШТИРИШНИНГ РИВОЖЛАНАЁТГАН МАМЛАКАТЛАР ФАРОВОНЛИГИГА ТАЪСИРИ

*Абдуалиева Г.С., 2 курс талабаси,
Махамбетова У.Р., илмий раҳбар, ўқитувчи
Тошкент ахборот технологиялари университети, Нукус филиали
Махамбетова С.Д., таянч докторант,
Бизнес ва тадбиркорлик олий мактаби
Ўзбекистон*

Ҳозирги вақтда рақамли иқтисодиётни ривожлантириш муаммолари ва истикболларини ўрганиш жуда долзарбдир, чунки ҳозирда хомашё иқтисодиётдан юқори технологияли ишлаб чиқаришга ҳал қилувчи ўтиш кузатилмоқда. Янги технологик ечимлар ва имкониятларнинг замонавий тенденциялари, глобал ахборотлаштириш бу жараёни фаоллаштирмоқда. Шу билан бирга, рақамлаштириш давлатларни жаҳон иқтисодиётига интеграция қилиш, жаҳон бозорларига чиқиш мақсадида халқаро ва минтақавий ҳамкорликка қаратилган. Рақамлаштириш ҳам самарадорлик,

маҳсулдорлик ва рақобатбардошликни ошириш орқали иқтисодий ўсиш воситасидир. Бундан ташқари, рақамли иқтисодиёт воситаларидан самарали фойдаланиш ахборот хавфсизлиги ва барқарорлигини таъминлаш воситасидир. Бу омиллар ушбу соҳани ўрганишга катта қизиқиш уйғотади.

Кўзга кўринган йирик компанияларининг (Google, Amazon) умумий капитали аллақачон ривожланган мамлакатлар ялпи ички маҳсулотидан ошиб кетган ва бу компанияларнинг ўсиш суръатлари ҳайратланарли. Бинобарин, дунё давлатлари жаҳон аренасида кучайиб бораётган ўйинчиларга айланиб бораётган бундай компаниялар билан қандай алоқалар ўрнатиш ҳақида ўйлай бошлади. Жаҳон иқтисодиётида бундай шарт-шароитларнинг пайдо бўлиши глобаллашувнинг учинчи тўлқини - рақамли, кичик ва ўрта бизнес глобал ривожланиш шартларини белгилаб берганидан далолат беради.

"Рақамли иқтисодиёт", "талаб бўйича иқтисодиёт", - бу атамалар иқтисодий ва ахборот муносабатлари ривожланишининг замонавий тенденцияларини тавсифлайди. Умуман олганда, бу атамаларнинг барчаси ишлаб чиқаришнинг асосий воситалари рақамли маълумотлар - рақамли ва матнли бўлган иқтисодиёт турини тавсифлайди.

Амалда, рақамли иқтисодиёт, биринчи навбатда, истеъмолчига йўналтирилган иқтисодиёт (талаб бўйича иқтисодиёт), яъни давлатнинг ҳар хил турдаги хизматларни тақдим этиш қобилияти сифатида намоён бўлади. Хусусан, фуқаролар маълумотлар, сўровлар, аризалар, сўровларга жавобларни ҳатто уйдан чикмасдан ҳам электрон шаклда олиш, электрон тўловлар ва ҳ.к. Бундан ташқари, бу онлайн-дўконлар, интернет-банкнинг, мессенжерлар ёки бошқа ижтимоий тармоқлардан фойдаланиш орқали тезкор буюртмалар бозори ва товарлар ва хизматларнинг чексиз танловидир. Иқтисодиётни рақамлаштириш ижтимоий ҳаёт соҳаларида – таълим, тиббиёт, давлат бошқаруви ва бевосита бизнесда рақамли ислоҳотлар орқали амалга оширилади [1].

Шу муносабат билан олимлар таъкидлашича, рақамли аср бизнесга ёндашувни ўзгартиради, шунингдек, фойдаланиладиган ахборот технологияларига қўйиладиган талаблар: маркетинг, савдо ва хизмат кўрсатишни бошқариш тизимлари; телефония ва мессенжерлар; ҳужжат айланиши ва ходимларни бошқариш тизимлари; бухгалтерия тизимлари ва бошқа кўплаб корпоратив

иловалар. Бундан ташқари, улар замонавий ижтимоий-иқтисодий муҳитда инновацион тенденциялар ҳисобланган қуйидаги рақамли технологиялар, маҳсулот ва хизматларни ажратиб кўрсатишади: FinTech, BlockChain ва бошқалар.

Рақамли иқтисодиётни жорий этишда давлатнинг роли икки хил. Биринчидан, давлатдаги мавжуд воқеликлар билан бир қаторда рақамли иқтисодиёт элементларининг биргаликда яшаши учун нормалар, тамойиллар ва асосларни жорий қилувчи ва ўрнатувчи, улардан фойдаланиш усулларини назорат қилувчи ва текширадиган, консолидацияга ҳисса қўшадиган технологик ўзгаришларни амалга оширадиган тартибга солувчи орган сифатида. жамият ва ҳукумат ўртасидаги рақамли алоқалар. Иккинчидан, давлат онлайн савдо ва электрон бошқарув соҳасида ўз хизматларини кўрсатишда бевосита интернет ва ахборот технологияларидан фойдаланиши мумкин [2].

Бироқ, кўпчилик давлатларда рақамли ривожланишининг ўзига хос хусусияти шундаки, индивидуал фойдаланувчилар ва корхоналар давлат ва саноатдан сезиларли даражада олдинда. Бизнинг кичик ва ўрта бизнесимиз аллақачон у ёки бу тарзда Интернетда ишлайди ва ўз хизматларини илгари суриш учун асосан рақамли усуллардан фойдаланади.

Биз кўпгина давлатларнинг рақамли иқтисодиётни жорий этиш ва ривожлантириш жараёнида асосий муаммо ва тўсиқларни ёритиб беришга ҳаракат қиламиз.

Биринчидан, бу етарлича ривожланган инфратузилма эмас Интернетга уланиш сифати кўрсаткичлари бўйича дунёдаги ўрни: мобил Интернет сифати бўйича ҳам ва кенг полосали Интернет сифати бўйича ҳам ниҳоятда паст.

Иккинчидан, бу технологик таълимнинг паст даражаси, рақамли дунёнинг афзалликлари ва имкониятларидан ҳамма фуқаролар учун ҳам мавжуд эмаслиги, худудий рақамли тенгсизлик (қишлоқ аҳолиси, кам таъминланганлар ва кекса ёшдаги гуруҳларнинг интернетга кириш имконияти чекланган), рақамли иқтисодиётда инновацияларнинг кичик улуши.

Учинчидан, бу давлат ташкилотлари ва тузилмаларида технологияларнинг эскирганлиги.

Тўртинчидан, бу асосий ишлаб чиқариш воситаларини рақамли шаклга ўтказишни давлат томонидан қўллаб-қувватлашнинг пастлиги, лойиҳаларнинг аксарияти қоғозда мавжудлиги ва амалиётга

татбиқ этилмагани, уйғунлаштиришда белгиланган асосий ютуқларга эришиш борасидаги ишлар суслигидир.

Хулоса. Кўпгина давлатларда рақамли иқтисодиётни ривожлантириш йўлидаги қатор тўсиқлар қаторига интернет фойдаланувчиларининг рақамли иқтисодиётга нисбатан хавфсизлиги ва ишончининг пастлиги, ахборот ва киберҳужумларнинг юқори хавфи, вирусга қарши ускуналар тизимининг номукамаллиги, шунингдек, интернет фойдаланувчиларининг рақамли иқтисодиётга бўлган ишончи пастлиги киради.

Бу электрон бошқарув ва электрон иқтисод каби ечимларни амалда татбиқ этиш энди янада декларатив характерга эга бўлиб, аниқ ислохотларни талаб қилишини кўрсатади. Бироқ жамиятни ахборотлаштириш давлат ва иқтисодий салоҳиятнинг инвестицион жозибадорлигини оширишга қодир. Хусусан, онлайн кўрсатилиши мумкин бўлган хизматлар сонининг кўпайиши давлатда коррупсия даражасини пасайтиради, кўрсатилаётган хизматларнинг очиқлиги ва давлат тузилмалари ишининг шаффофлиги даражасини оширади. Рақамли иқтисодиётнинг афзалликлари қаторига товарларнинг арзонлиги, уларнинг мавжудлиги ва хилма-хиллиги, ишчи кучи сифатида вақт ва инсон ресурсларини тежаш киради.

Фойдаланилган адабиётлар рўйхати:

1. Kvint V. The global emerging market: Strategic management and economics. New York. 2010.
2. Жаҳон банки гуруҳи. Рақамли дивидендлар ҳақида хабар беринг. 2016.

УДК 338

РАҚАМЛИ ИҚТИСОДИЁТНИ САМАРАЛИ РИВОЖЛАНТИРИШ

*Абдуалиева Г.С., 2 курс талабаси,
Махамбетова У.Р., илмий раҳбар, ўқитувчи
Тошкент ахборот технологиялари университети, Нукус филиали
Махамбетова С.Д., таянч докторант,
Бизнес ва тадбиркорлик олий мактаби
Ўзбекистон*

Янги аср бошларида дунё анъанавий соҳа технологиясининг жадал ривожланиши билан ажралиб турадиган компьютерлаштирилган маҳсулотдан ўтиши бўлган ахборот даврига